

Siis sai waese felli füdda kõrwwa talju peal
Jesanda rohke jahutamisse ja troostiga täidetud.

Kristian Israel.

Sulle saab klll Minno armust; sest Mo
wäggi saab nõbruse sees täit wõimust.
2 Kor. 12, 9.

R i j a = l i ñ n a s ,

armusa maarahwale sowitud Ummala fanna wäljalau-
tamisse sõbbradest

1868.

Von der Censur gestattet.

Nr. 163.

Dorpat, den 12. November 1868.

Gegen den Druck dieser Schrift „Kristian Israel“
ist nach geschehener Durchsicht von Seiten des Livl. Ev.
Luth. Consistoriums nichts einzuwenden.

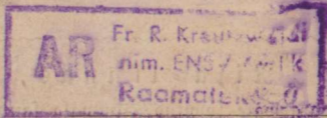
Riga-Schloß, den 1. November 1868.

Dr. Christiani,
Vizepräsident.

Nr. 1986.

A. Gusch, Notar.

Ar 868
Kristian



Druck von Fr. Klöppel in Eisleben.

32475

Novembri kuul, aastal 1739, seisib laew, nim-
mega „Sanft Martin,“ mis Dhto=Indiama wahhet
läis, Hollandima randas, Tefseli sare iures antrus ja
otas head põhja=hommiko tuult, et woiks sure merre
peale wälja purjutada ja pikka teed Dhto=India pole
ettewõtta.

„Sanft Martini“ laewa peal olli reisijate seas kaks
isfiärranis tähhelepannemisse wäärt meest, kelle peale
wadates ükski innimenne ei woinud armada, et need
kabhkesti iiksteist ni ellaste armastassid, ja ommeti
ollid nab üks südda ja üks hing, kelle sarnast kabh-
teist terwe laewa pealt põlnud leida. Üks neist kabh-
est olli üks studeritud herra, noor priske mees, nimmega
Albin Theodor Weder (Feder). Temma olli kolme sure
kõli (uniwersität) peal studerimas olnud: Jena-, Leip-
sigi- ja Halle-linnas olli ta pühha kirja tarkust ja süg-
gawust hõlega õppinud ja armõppetusse tulutamisse
ammeti wasto ennast walmistanud. Pärast sedda olli
omma teekonna peal wendade koggudusse (Hernhut)
Satsenimale tulnud ja sest armust oesa sanud, mis sel
aegal isfiärranis selle nore koggudusses rohkeste wallit-
semas olli. Krahw Tzintsendorw (Zinzendorf), selle kog-
duse Pea, olli otse kõwwaste nõu piddamas, iibt õp-
pud missjonär: Thoma sare neegrite jure läkitada,

sest ta lotis, et iihhe sureste kolitud mehhe läbbi sealt
 missioni tö parreminni ebdasi saab minnema ja sure-
 mat kassu saatma. Ta küssis sepärrast selle õppetud
 nore armuõppetusse kolutamise kandidati kääst, kas tem-
 mal tahtmist olleks senna missionäriks minna. Se olli
 warsti ses nõus, pallus Kopenhaagna linnast kuningaga
 Kristijan VI. ommale lubba Thoma sare peale ellama
 minna. Et sedda lubba temmale kuningaga polest ei
 leelbud, siis olli ta nüüd walmis laewaga senna min-
 nema. Agga se teine olli üks waene rätseppasel, kelle
 nimmi Kristian Israel, Eibau küllas Hernhuti jures
 siindind 26 aastat wanna. Kristian näitas wägga wae-
 walinne ja willets wälja, ta olli läbbi ja läbbi wig-
 gane, üks jalg olli kange ja liihhite, hopis wäljakas-
 wand. Lapse põlwes olli isja ja emma ärrasurnud,
 ja sepärrast Hernhuti waeste laste kolis kaswatud ja
 olli pärrast waisel wisil rätseppa töga omma Peab
 toitnud; liihhibelt bölda: ta olli üks neist, kellest pühha
 Paulus 1 Kor. 1. peat. ütleb: „Mis jölle on mailma
 ees ja mis nõdder on mailma ees, ja mis mailma ees
 alw ja ärra põlgtud ja mis lihtegi ei olle...“ Ka
 sedda olli Ummal ärrawallitsenud, et ta pidbi tühjaks
 teggema sedda, mis midbaga on. „Minna tean,“ fir-
 jutas 1738 se wiggane rätseppakene Hernhuti loggu-
 dussele, „kelle sisse mo hing ussub. Temma on mulle
 sedda meelt annud, et ma midbaga ei nõua, mis kad-
 duw on. Ma ei tahha lihtegi muud, kui Temma tööb
 tehha ja teistele Temma armu kita, mis Temma mulle
 on kinkinud. Ma ei tanne ennese sees küll mingisuggust
 böbtust selle tarwis; agga ma pallun Dnisteggiat, mulle
 anda, mis mulle selleks tarwis lähhäb. Minna ussun,
 et ma pagganate hulla lähhän, kui Dnisteggia sedda
 peaks tahtma. Ma tahhan teetäija olla, kellel ir

dagi polle ja kes midagi ei tahha, kui üksi ristilööbub „Misteggiat kulutada.“ Ja nenda kui Kristian uskus, nenda sündis ka temmale. Koggubus leidis, et ta kõlab pagganatele armööppetust kulutama miina, seadis esmalt, et ta pididi Ahwrikamale Skullaranda neegrite jure minnema, agga kui näggid, et üht tötteggijat Dhto-India neegritele ennam tarwis olli, siis seadstid, et pididi senna minnema. Waatke, armsad luggejad, need ollid need kaks süddame söbra „Sanct Martini“ laewa peal. Müüid tahhame kuulda, kes laugemale saab, kas se sureste öppetud noor, terve Albin Theodor Weberi herra, woi se wiggane teekäija, waene rätseppa-tenne.

17mal Nowembril tömbas „Sanct Martin“ ankurit illesse ja purjutas röömsaste sure merre peale wälja Dhto-India pole. Weber jäi warsti essimesesl päwal merre-haigeks; agga rätsep jäi ni terweks ja röömsaks, kui kallad merres, ja se römustas tebda wägga. Müüid ta wois omma armast teeseltsimeest aidata ja temma eest hoolt kanda, ni kui emma lapse eest hoolt kannab. Ta käis mitto ja mitto kord päwas pimmedat treppi möda üllesse ja alla ja töi ühte ja teist, mis haigele tarwis olli. Essimesesl 8 päwa ei pannud Kristian omma wiggast jalga egga kõikawat laewa tähheleegi, waid teggi römuga omma arwitamisse tööd, kus sebdajal näggi tarwis ollewad. Keil läks wägga hästi korda. Agga meie JSand armastas Kristian Israelile ilka saggedaste risti ja willetsust meletulletada. Ja nenda seisid Israel ühheksamal päwal jälle üllesse laewa tekki peal ja olli praego omma haige wennale wet üllesse pumpanud, seal kõikus laew, wiggane sel ei woinud ennast piddada egga aidata, kukkus sellili treppi möda alla, laewa rumi fisse ja nikkastas omma waest wiggast

jalga ni raskeste, et ta mõnued näbda sid ennast ei sa-
 nud ligutada ja böb ja päwad rasket wallu kannatas.
 Nüüd olli haige hofekand ja issi haige ja tarwitas teiste
 abbi. Se on jo wannast aeast meie JSsanda armo
 nõu ja tahtminne meie õnsaksamisse pärrast olnud, et
 Temma ka sedda feigearmsamat ja pühhamat Jsaakit
 käsib ommale ohwerdata, ja meie ei tohhi sedda Tem-
 male mitte keelba, kui Temma armsaits lapsiks tabhame
 jada. Seddasinnast Temma armo nõu same kitsa tee
 peal sagedaste tunda. Agga meie Jsraeli palle hiil-
 gas ka feige wallu al römu pärrast. JSsand trööstis
 ja jahhutas tedda.

Kui nüüd möllemad wennad haiged maas ollid, siis
 hallastas laewakapteni lok, üks ristitud neger, nende
 peale, kandis nende eest hoolt, ja kapten andis lubba
 omma laua pealt neile toito wia. Kui wimaks mölle-
 mad parremaks said ja üllestõusid, õppetas Weder ne-
 gert rehkendamisse kuntsi ja Jsrael teggi rätseppa tööd.
 Ta ei õmmelnud mitte üksi Wedrele ja ommale sinna-
 fest ribest Dhto-India ma lergeid ridid, waid teggi ka
 mitme teistele laewa peal ihho kattet ja ei wötnud kel-
 legi käest koppikat selle eest. Sepärrast armastasid keif
 reisijat wiggast rätseppa õige süüdamest.

Wimaks jõudsid nemmad Dhto-Indiamale Sanft
 Sinaahi sare liggidale, kus male laew pididi minnema,
 ja siin tullid Weder ja Jsrael laewast wälja ja astu-
 sid ühhe Inglisfi laewa peale, mis Jamaita sarele pididi
 minnema ja neid Thoma sare peale wima. Kolman-
 damal päwal jõudsid Thoma sare liggidale, ja et kap-
 ten sabbamasse ei tahtnud minna, mis eest ta rahha
 pididi maksma, siis jäi ühhe wägga pissukesse kalju sare
 jure feisma, kelle nimmi Stroop, ja lastis ankurt sisse
 wijsata. Agga teisel hommikul tõusis wägga lange

torm merre peal, — kapten lastis antru
 et sure merre peale saaks; agga enne weel,
 kurt illeswinnatud said, aeas torm laewa
 mis järsk olli, agga ei paistnud kuigi paljo
 ja olli mõnni sadda sammu Skropi sarest em
 olli hädda juur! Laewa madrused ruttasid
 fiske, ja tahtsid sare pole söuda. Agga kapter
 man ähwardasid neid suretükki kulidega, kui
 piddid ilma abbita jätma. Mehhed tullid r
 wötsid möllemad ja weel ühhe reisija omma pa
 ja hakkasid minnema. Siil pallusid Weder ja
 et neid ka piddid peale wõtma, agga mehhed r
 omma teed ja jätsid neid sure hädda fiske mahha

Nüüd olli selle pissukesse laewa mast otse selle
 peale ennast lõnub, kelle külge laew ennast tõukan
 Kolm negert ja Weder ronnisid masti möda kalju peale
 waene wiggane rätsep katsus ka omma õnne selle karde
 tawa silla peal, ja sai nisammuti õnnega kalju peale.
 Nüüd ollid wiis meest, kolm musta ja kaks walget,
 kolm pagganat ja kaks riislast, üks teise selgas siin kitta
 kalju peal, ja kui nad ka siin merre laenede eest warja
 tud ollid, siiski ähwardas igga filmapill laewa mast
 omma purjude ja kõitega, mis siin kalju külges ollid,
 neid õnnetumaid kalju pealt merresse pühkida, ni sagger
 baste kui küljeli läinud laewa laenetest ühhe külje pealt
 teise sai aetud. Nüüd püüdsid sure hirmuga selle eest
 küil hoida se läbbi, et nad iggaford purjust kinnihakka
 sid ja sedda enneste ülle emale liikkasid. Äkkiste näagi
 Weder, et mitto wähhamat kaljo sammu ma peal ühhe
 teise kõrwas seisid ning kaldast sabid ullatasid, ja las
 kis ennast liht kõit möda alla, et sel wisil ennast peasta.
 Kui Israel alla ta järrele watas, tahtis ta praegu
 omma jalga teise kiwvi peale panna; agga warsti selle

edda jubba wee sees niuwad ja kassi kir-
wäljasirrutawad. Agga kanged laened kis-
emale ja peksid tedda kiwwide ja nende
alju wahhel, ni kawa, kui ta wimaks Is-
eest ärrakaddus. „Minne rahhuga, mo ar-
ütsford same jälle tokko!“ hüdis Israel
jummalagajätmisses. Siis sai waese selli
owa kalju peal Jesanda rohke jahbutamisse
iga täidetud. Ta kitis ja tännas Tedda ja
maast lapselikku julgusega Temma armo kaitse-
oleks, ehk kui se peaks ollema, et ta nisammuti,
ma praego koiu läinud wend, omma ello lae-
ees peaks jätma, siis sund'go Temma tahtminne.
elil olli se kindel teadminne, et ta Mnisteggia
kast olli, tulga temmale mis tulleb. Siis töstis ta
omma healt ja laulis omma kalju peal ille kangeste
kõhhiwawa laenede wälja taewe pole:

Kus ollete keit armo-lapsed,
Jesusse risti sõbrad teal?
Kust leian teie plihhad jäljed,
Kas koddu, woi siin wöeral maal?
Mailma wöitjad, usso nõudjad,
Ummasa Talle kummardajad,
Ma ruttan teie seltsisse:
Keit ilhjad laned, kõwwad kaljud
Ja wagganate saarde salgud
On eelkohteks meitele.

Kui ta alles nenda laulis, acasid laened laewa tag-
gumist jäggu nende kiwwide peale, kelle ille Weber en-
nast peasta tahtis; kärmeste sai üks reisija ühhe laua
kätte, panni sedda kiwwide peale ja sai sedda möda õn-
nega kalbale. Ni kui pitse nool kargasid need kolm ne-

gert kalju pealt laewa masti möda laewa peale ja sealt lauda möda kaldale. Waene Israael olles keigest hingest seddasamma teinud; agga waene wiggane ei saanud ni kärmas olla, ja se olli temma ärrapeastimisfeks. Seljammal silma pilkul, kui Israael weel nõu pidbas, wains laew pöhja ja wiis reisijat, kes weel laewa peal ollid, uppused ärra. Israael katsus weel, keigest wäest, kõiega üht poeglast peasta, kes laewa ees otjas rippus; agga tal põlnud sedda jõudu, waest uppujat omma kalju peale üllestömbada, ja pididi tedda sübdame walluga lastma ärrauppada.

Müüd istus waene mees omma kalju peal, ja hübis Israndat, omma iggawest kalju, appi. Ja laened löid ülle temma Pea kokko, agga iiksti ei tömband tedda mahha; laened wiskasid laewa tüffa temma ülle, agga iiksti ei putund temmasse. Isranda käsfi hoidis ja kaitses tedda. Kolm pati näitasid ennast, agga iiksti ei julgend hirmsa laenede pärrast temma kalju liggi tulla. Wimaks wiskasid pärrast löunat mõnned mehhed Stropi sare pealt temma ja selle negri kätte, kes weel järrel olli, pikkad kõied, kellega esiti neger ja siis wast Israael merrest läbbi ja ülle järsu kaljude kaldale said tömbatud ja peastetud. Temma ei sanud midagi muud peasta, kui omma ellu, ja mis tal ihho peal olli; keif temma ja Wedre asjad, keif ramatud, arsti rohud ja muud framid, mis nad teiste misjonäridele Thoma sare peale pidid wima, jäid merresse. Terweste nellid näddalid sai ta hea inimestest ühhest sarest teise wiibud, kunni wennad Thoma sare peal temmast kuulda said ja ta järrele tullid.

Tani Dhto-India kaubafelsti asjutusse liggidal, kus misjonär Leonhard Dober seitseme aasta eest esimest lord Thoma sare neegritega tutwaks sai, olli üks mäggi,

kus mõned maead peal ja kus teine asutus omma
 põlvadega olli, siin ellasid 9 negert ja teggid põllu-tööd.
 Sedda asutust ollid L. Dooberi järreltullijad missioni-
 maea pärrisels ostinud ja sedda mägge ollid nad passu-
 na mäeks nimmetanud. Kui õhtu eht hommiku selle
 mäe peal passunat puhhuti, siis tullid 51 asutusse
 pealt ümberringi neegri pärrisorjad sia Jummalala te-
 nistusjese. Kui armas olli siit mäe pealt wadata, kui
 süüsi mustad mehhed, naesed ja lapsed iggast küljest
 kofko tullid. Passuna mäggi olli neegrite Sioniks Thoma
 sare peal sanud; kae aasta sees ollid mitto hinge seal
 illewel, kus nad ommad põlwed JSsanda ette nikku-
 tassid, armo pitseri märki süddamesse sanud. Se olli
 18mal Beebruaril 1740, millal paljo ollid õhtopalwele
 mäele kofkotulnud, kui meie merre häddast peasnud rät-
 seppafenne sia jõudis. Ta astus sure allandussjega selle
 wäikese õnnistud seltsi hulka, nikkutas keitidega, kes sia
 ollid kofkotulnud, ommad põlwed ja töi JSsandale om-
 mad tänno ohwrid selle sure armu eest, mis temmale
 selle pikka merre tee peal olli oõsaks sanud. Oh se olli
 armas ja kallis meie wäikse rätshseppale, mis ta siin
 näggi ja kulis! Ta olleks nisugguse armsa tunni eest,
 kus ta JSchowa koea õuedes Temma titust waeõte nee-
 gri orjade ees wois kulutada, hea melega weel kimmne
 torba merre häddas olnud. Pea pärrast sedda, kui
 JSrael sia sai tulnud, pididi wannem missionär ja selle
 missioni maea holekandja, Pridrik Martin, mõnne ku
 peale ärrareisima, ja JSrael sai warsti esihakkatusses
 hea tiikti tööd. Siin sare peal ollid küll 3 teist mis-
 sionäri, agga need ellasid teiste missioni kohtade peal,
 kus neil armoõppetusse kulutamisse tööd küllalt olli ja
 peale selle pidid ta põllu-tö illawatajad ollema. JS-
 rael pididi Martini asemel passuna mäel töle hakkama.

Ta hakkas sedda allandusfes ja iifsiiddises meles peale; jah

Kallis meel, mis iifsiiddi
 Watab selle Übhe peal;
 Ei se mötse kaksipiddi —
 Iesus on ta ainus teal.

Se magneet onimme wäggew,
 Tömbab hinged omma pool.
 Ustlik meel on Ta sees teggew, —
 Iesus temma ainus hool!

Mi kui warsti omma tö hakkatusfel olli ettewöttnud, nenda ei tulutand temma omma neegritele midbagi muud, kui ristilöbdud Mnisteggiat, se on: ta panni neile Mnisteggia kannatamist ja surma meie pattude eest ja Temma illestöusmist meie elluks ette, ja ütles seal jures, et ei olle kogguni teist teed, mis peal iggawest ellu woime sada, kui et iggailks kui waene ärrakaddund pattune, ni kui ta on, Iesusse jure peab tulles, Tedda kui omma Lunnastajat tunda sama ja Temma armo wasiu wötma ja ellawas uskus selle armo sees kinnitud sama. Ja kui Iisrael arru sai, et mitme neegril ussu julgust pudus, nenda et naad ei tunnub, kas neil olli pattude andeksandmist, woi mitte ja teised jälle, kes muidu armsad, truid hinged ollid, agga sallaja omma waggabusse ja heateggude peale lootfid ja mitte böieti omma pattude ärrarikmist ei tunnub, egga woinud neil ka sepärrast tösfist Summala rahhu süddames olla: siis püdis temma neid töe asju keige omma jutlustes ja kus ta muidu nendega juttu aeas, neile ärraselletada ja senna peale neid juhhatada. Ja et ta sedda keif wägga sure armastusse ja allandusfega teggi, siis ärkas ka üks uus ja wäggew Sum-

mala tõ omma waimo ellu, walgusi ja wägge ülles-
 näitades passuna mäe ümberkaudse neegrیده jures ülles.
 Ta kirjutas sepärrast Hernhuti woi wendade foggudus-
 sesse nenda: „Se arm, mis Dnisteggia meile ilmu-
 tab, on ni suur, et keel ei mõista sedda üllesrädida;
 hinged sullawad kui meewahha tulle ees. Kui nad om-
 ma pattude ärrarifmist tundwad, siis ruttawad nem-
 mad wibimata Jummalale jure. Palju hingesid
 leidwad armo ja iggapääw tullemad usi jure.“ Ja
 need hinged, kes esimeses armastuses põllesid, tun-
 nistasid ka teistele sedda armo, mis neile osaks sa-
 nud, ja nenda tullid sured hulgab musti neegrid armo
 näljatsewa süddamega passuna mäe peale, et Israel
 teisi wendi pididi appi palluma ja pole õni tööd teggema,
 hingesid õppetades ja Jesuse jure juhhatades, kes om-
 ma pattu tundsid ja tunnistasid, ja süisti ei tahtnud
 nad walmis sada. Ka walged pärris orjade pidajad
 näggid immekspannes, et mitto nende neegridest fogguni
 ümber mudetud said. Mitto pärris orjade üllewata-
 jad, kellel enne passuna mäggi pahhandusse ja wastu-
 tõukamisese kaljuks olli, tullid nüüd isfi üllesse ja taht-
 sid hea melega neid õppetussi kuulda, mis ni wägge-
 waste nende neegrیده peale ollid mõedunud ja kistjad
 niitid wagga lambasteks ümbermuntud. Kui wagga
 panni Bridrik Martin immeks, kui ta 4 ku pärrast tag-
 gasti tulli omma armsa Thoma sare peale! Iggapäaw
 tullid neegrid temma jure, kes temmale sure rõmuga
 juttustasid, et nad „armo“ Dnisteggialt saanud.
 „Tänna weel,“ ütles üks, woiksin ma rõõmsaste surra,
 sest ma tean ja tunnen kindlaste, et ollen armo saanud.“
 Teised tullid nuttu silmil ja iggatsesid sellesamma armo
 järrele, mis nad ni mitmele näinud ja kuulnud osaks
 saanud ollewad. Martin tunnistas, et ta nisuggusi lihu-

mist ja ärkamist neegritest weel ial polle näinud ja ristis pea selle järrelle 9 negert ja 29 neegri naesterahwas. Nelja ku pärrast ollid jubba 90 musta innimest ristimisse wastu walmistud. Tamima kindral-kuberner, kes Thoma sare ülle, panni ka sebda suurt hulka imemeks, kui temmale sebda teada anti ja tebda palluti, üht seatud päwa lubbada ja finnitada, millal need, sebda pidid ristitud sama, enne arwalikkalt saaksid läbbi katsutud. Kui se pääw kätte tulli, ollid kubernerist seatud üllewad ja wägga suur hull musti ja walgeid innimesi passuna mäele kokku tulnud. Kes tänna ristimisse armo pidid sama, katsuti keikide ees läbbi ja kui nad rõmuga said keik kiisimised kostnud, said nad ristitud, ja suur Waimo lifuminne olli keikidest nähha. Üks neegri naesterahwas, kelle wend Kopenhaagnalinnaš kunninga must kammertener olli (tebda hüti: Kopenhaagna kammer-murjan Anton), temma nimmi olli Anna, se olli ka sel surel päwal sia tulnud; temma jures olli Jesanda sönna järrelle töeks läinud: „Esimesed peawad wiimseks sama; agga ön, suur ön, et Anna ommeti wiimaksi jälle tulli armo otsima, ja leidis sebda ka! Jah se olli siis üks önnis aeg Thoma sare peal. Laksid sa wälja käima, siis kuulsid siin üht negert suhkru põllu peal, seal teist metsa pöefas, kolmat omma toa tagga palluwad ja nutwad, et Mnisteggia tebda temma pattudest Omma werrega wöttaks puhtaks tehha. „Oh suurt önnistust,“ kirjutas Israel koiu, „kui ma watan, kui wäggewaste Mnisteggia ennast selle musta rahwale tunda annab! Enne sawad nad ärratud ja öppiwad omma süddant tundma, kui kurri se on; siis nuttawad ja karjuwad nad armo järrelle, kunni neile antud saab, Jesanda Jesusse sisse uskuda. Oh kui rõõmsad on nad siis! Nad tullewad keft ö aeges jooks-

tes ja juttustawad meile meie sureks römüks, mis nad on tunda sanud.“

Kui wägga hea melega olleks Iisrael weel kaueminni siin armsa Iisanda põllu peal tööd teinud ja selle selge armo walguses ennast soendanud! Agga temmale ei antud lubbu siin kaua olla. Tedda ei olnud kobbund mitte Thoma, waid Kroa (St. Croix) sare peale missioni tööle läkitud, mis Thoma sare naabris olli. Nenda tahtis wendade koggudus sedda. Agga et Weber ärrauppus ja Martin pikka tele pididi minnema, se läbbi se tulli, et tedda ni kaua Thoma sarel kinni peti. Müüid pididi Iisrael siit lahkuma ja süggisel 1740 läks temma missionär Weberi ja temma abbitasaga Kroa sare peale. Thoma sare kindral kuberner sowis küll, et ta pididi sia jäma; agga Iisrael tahtis omma koggudusse sõnna kuulda ja läks römuga. Kui nad Kroa sare peale said, anti neile ühhe pissukesse maea ellu-korteriks, kus enne wendade koggudusse missionär ellanud. Se maea seisis ühhes tühjas kohtas ja se ainus hea asfi, mis siin wois kita, olli jöggi, mis siin liagi lähhidal jooksis. Te, mis maea jure wiis, olle täis põlwe kõrgust rohtu, offaspuid ja teisi kasusid ja keif se koht ümberringi olli usside ja rottidele pessadeks. Et paks mets ümberringi kaswas, siis ei sanud tuul läbbi puhuda ja sepärrast olli koht ka terwisele kahjaks. Wendade esjimenne ja tarwilinne tö siin tühjas paik as olli, ennestele runni tehha, puid mahha raijuda ja ärrapõlletada, et nattuke laggedat maad saaks, kus woisid lebu wilja kaswatada. Leima, wõi ja lihha peale põlnud siin nurkas mötteldagi. Nad söid rohkesti rohtu, mis nad pulehtedest ja mu taimedest ommale teetsid; se olli nende toit. Nisugguse waewalisse toidu jures pidid nad nõdraks ja többiseks jäma, ja pidid

Thoma sarelt saggedaste aidatud sama. Agga ni willets kui nende ellu siin olli, siiski jäid nad kindlaste selle nõu jure, et tahtsid waeste neegri pärris orjadele Mnisteggiat kulutada. Nende jallad ollid haigusse läbbi ni nõdraks sanud, et kaugele ei jõudnud miina, neegrid üllesotsima; nad pallusid neid omma jure tulla. Agga wägga pissut olli neid, kes tullid. Nad pidid paksust, pimmedast metsast läbbi läima ja waewaga missionäride maea otsima; se olli pimmeda pagganatele liig suur waew. Ja need, kes tullid, tahtsid ennemiini luggema õppida, kui JSususest kuulda. Kui Israel ja temma seltsimees omma haige wodi pealt waeste neegri orjadele nende pattu willetsust ja JSanda JSususe suurt armo pattuste wastu kulusid, siis õhkasid nad korra ehk kaks, ja se olli siis keit, mis Jummalala sõnna wäest nende jures wäljapaistis; muidu lätsid nad jälle, ni kui ollid tulnud; ühhest ainamast neegri naesterahwast näggi Israel, et ta surema hõlega Mnisteggiat hakkas otsima, sest et temma walle rabhu nähti kaddund ollewad. Agga keige selle willetsa missioni tö hakkatusse lulle ei kautand meie sõbrad mitte ussujulgust ega lotust ärra. „Meie otame waiksel wiisil,“ kirjutas Israel ükskord, „kuni JSand neegride surnud süddamed ellawaks teeb ja meie kullutame neile ikka peale, et Temma nende eest on surnud ja et nemmad iggawest ellu sawad, kui nad Temma pole pöörwad.“ Se olli sesamma jutlus ja sesamma su, kes sedda kulus, kui minnewal suil Thoma sare peal — ja kui suurt wägge näitas se seal üllesse ja kui pissut siin Kroa sare peal!

Üks aasta ja kaks kuud olli Israel omma wennaga nenda otanud ja kannatanud, siis widi tedda jälle Thoma sare peale taggasi. Kes temma kuiwa, kahwatand ja

többist näggu näggi, sai peagi arru, et ta ommale Krou sare pealt surma olli tonud. Temma seltsimees olli illeilbse täis paiseid ja hawu. Kui krahw Tshintsbornw Pensilwania maakondas Põhja-Amerikas sebba kuulda sai, kutsus ta mõllemid omma jure tulla; ta mõtles, üks merre teereis ja osjasamine wendabega saaks neid wässind söddijaid jahutama ja kinnitama. Ja nad pannid endid walmis, läksid laewa peale ja purjutasid ärra. Israeli seltsimees jäi Pensilwania maakonda ja puhkas ennast seal wälja; agaa temmal olli suur himmu, jälle taggasi omma armsa passuna mäe peale ja omma neegrige jure minna, ja peaks ta ka omma ellu selle eest kautama, siis wast tahhaks ta selle süüles ennast wäljapuhkada, kus teige maggusam on puhkada.

Wägga waewalisse merrereisi järrele sai temma Thoma sare peale, ja otse sel forral jälle reisis Pribrit Martin koddund ärra ja pididi omma missioni tööd Israeli ja ühhe ainsama teisi missionäri holeks jätma Israel olli ja jäi haigeks; temma mullane maea hal-
tas laggunema ja mahhalangema. „Palluge Ummalat,“ ütles temma usklikko negritele, „et Temma mind kinnitaks; sest kui ma nüüd maggama lähän, siis ei olle teist wenda siin, kes teile middagi Mnisteggiasit woiks juttustada!“

Se teine missionär ei mõistnud weel Hollandikeelt, mis siin neegrid rätisid. Ja JSsand aitas: kui waene wiggane ka päwa otsa maas maggas, siis wois ta om-
meti õhtu, kui neegrid kokkutullid, ommast wodist ülles-
tõusta ja tunnistust Ummala armust JSusse RNis-
tusse sees pühha Wlimo wõidmisses ja wäes anda. Temma seltsimees, kes wägga ruttu Hollandikeelt lug-
gema õppis, laulis ennamiste koggudussega ühhe Hol-

landi=tele laulu, ja kui wiimne salm sai lauldud, läts tener ja kutsus Iisraelit, kel agga ni palju weel jõudu olli, et wois koggudussele armõõppetust kolutada.

Iisraeli haigusse jure tulli weel se hädda, et neil sel aastal iggapäwase leiva pudus tulli. Missioni=maeal olli kii omma asutus ja wäikesed põllud; agga ei olnud tubli töteggijaid (?), kes põldust ollets harri= nud, ja sepärrast landsid nad wägga wähhä suhkurt ja puwillu. Sutta kudduminne olli se ainus töö, kelle läbbi ommale waewast wiist peatoidust woisid murretseda. Agga se olli ikka nenda meie Jummalala armo nõu Iis= raeliga olnud, et Ta temmale risti peale lenda andis; agga sest tulli Iisraelile üks wägga lenna loido=täht.

Eht Sinna kawa wiwitad
 Mo häddas appi tulla,
 Weel ussun ma Sind Jummalat,
 Ja tahhan julge olla,
 Kui teeb se usklik Iisrael,
 Kes sunnib Waimust illewel,
 Ning Jummalat weel otab.

Kewwabel 1743 tulli Pridrik Martin omma teekon= nast taggasi ja wöttis wässiind Iisraeli õllabe pealt sebda rasket tööd ärra.

Ja lahheksa näddali pärrast pühhitsestid neegrid passuna mäe peal Iisanda pühha õhto=sõmaaega. Siis lastis Iisrael neid keiki omma wodi jure kutsuda ja ütles neile: „Ma tahtsin hea melega teiega weel mõnned sõnnad räkida, agga ma ollen wägga nõbder. Minnu pikkaldase haigusse ja wallude läbbi ollen ma ni ärrakurnatud, et mul lotus on pea Omisteggia jure minna. Kikkuse ja hea põlwe pärrast põlle ma mitte teie jures olnud, sebda teie teate. Ma ollen omma

ello Onisteggia ja teie pärrast hea melega ohwerba-
 nud ja polle mingisuggust waewa raskets pannud.
 Ma polle teile middagi muud, kui Jummala Poega
 ja Temma surma tulutanud. Ärge unnustage On-
 nisteggiat ja Temma kibbedat wallo mitte ärra. Olge
 minnu wendadele ja õbbedele sõnnakulelittud teie
 asjus. Küsige igga asja jures nende käest nõu ja
 ärge tehke middagi omma Pea järrele. Minna ollen
 palju filmaweega ja lõpmata palwe ja õhkamistega
 teie eest Onisteggia jalge ees seisnud. Nüüd saan
 ma, ni kui teie näte, pea Temma jure minnema. Oh
 kui wägga saaksin ma ennast selle ülle römustama,
 kui Ta mind praegu selsammal tunnil Omma jure kut-
 saks. Sepärrast ma pallun teid, ärge unnustage TEdda
 mitte ärra, ärge unnustage Temma werd ja surma.
 Säge Temmale truiks ja olge omma musta wendade
 ja õbbedele heaks õppetusse märgiks, ja nõudke neid
 ka Onisteggia jure juhhatada. Temma jõuaks mind
 küll terweks tehha, sebda ma ussun; agga nüüd ma ei
 nä ommeti middagi muud enam, kui omma lahkumist
 filmade ees. Tulletage mind Onisteggia ees ommas
 palwes mele, ma annan teid TEmma holeks!"

Neegrid laulsid weel mõnned salmid, andsid tem-
 male lät ja suud ja jätsid kibbeda filma wee ja wägga
 ligutud süddamega temmaga jummalaga. Neljateist-
 kümne päwa pärrast olli passuna mäe liggidal furno
 aea peale wägga palju walgeid ja musti innimesi kottu
 tulnud. Palju neegrid nutsid sure heälega. Kristian
 Israel, se waene rätseppakenne Siibau küllast, Hernhuti
 liggidalt sai hauda pandud. Kui üksford wiimne pas-
 sun Thoma sare peale kostab, siis saab ka se waene
 rätseppa sel ommast hana lambrist wälja tullesma, kui
 wägga aulil ja terwe isfand, ja teie nõdrus ja haigus

on siis temmast iggaweste laddund, ja temma saab
wägga õnaste Talle aujärje ette astuma ja temmaga
keik need, kes temma tunnistusse läbbi on usklikuks sa-
nub. Agga need, kes tedda on naernud ja alwaks
pannub, et ta waene wiggane rätseppatenne olli, sawad
jedda kibbedaste kahhetsema. Jah, Amen!

Ma ollen wägga rummal,
Sind kita öiete,
Sa funningas ja Ummal,
Ma öie sarnane:
Et siiski Ma peal ollen
Müüid Sinno lapsokse,
Sest minnu kitust julgen
Sind anda Sinnule!

Sind tahhan truim armastada,
 Seks anna jõudu, JEsute!
 Mailm mind wöttis wörgutada,
 Nüüd näitab mulle ello-tee, —
 Mull' annad rahhu, mis ni maggus,
 Ni üpris kindel, üpris löbbus,
 Kui alw se wasto ilma au!
 Oh et mo südda tännus põlleks,
 So hallastusse immet fidaks
 Ja tunneks Sinno armo nõu!

Kui lahkest olled Sa mind tõmband,
 Mo järrel' käis So hallastus!
 Kui ollin pattu tele kalland,
 Mind pettis ilma armastus;
 Siis wötsid Sa mind armastada,
 So andidega melitada,
 Ja ilmutassid ennast mull'.
 Nüüd wötta, hinge söbber, puhhas,
 Mo terwet süddant, mis küll hukkas
 Ja pühhitse mind ohwriks Sull'!

Oh öppetä mind unustama
 Keit, mis ma isfi ollen, teen,
 Keit lasj' mind nenda, seada, mbeta,
 Et ikka Sinno armo nään!
 Oh lauks must keit ladduw illu,
 Ja jääks mo mele Sinno wallu,
 Se olgu mull' feig' illusam!
 Kui orama ellu surma annan
 Ja hinges Sinno risti kannan,
 Siis leiau ello, oh mis arm!

Ei otsi ma jo Sinno anded,
 Sind, JEsus, otsin üksine.
 Kui kausi mult keif ilma pühmed,
 Se tulles mull' heaks pealege!
 Jah, armsamad kui ilma rõmud
 On mulle Sinno Maru*) kaewud,
 Oh te mind truiks keige sees!
 Mo tahtmist, mõtteid, sõnna, teggu,
 Mo omma jooksmist, keif, keif sagu
 So holeks siin mailma sees!

Mo ellu järg on palju armsam,
 Kui Sa mo saatja olled teal;
 Mo tö ja teggu palju õnsam,
 Kui watan üksi Sinno peal!
 So Waim mind saatko, tehku truiks
 Ja olgu ikka mulle juhhiks,
 Siis ellan waimus, ussu sees.
 Oh jägu Sinno arm mull' kalliks,
 Mailma arm, mull' wiihak's, tülliks,
 Kui käin So armo walgus'es!

Tru JEsus, kas ma tohhiin lota,
 Et jään So armastus'esse?
 Kas tohhiin ikka uest' tõtta,
 Kui efind tal So hawusse?
 Ma pöggenen So armo jure
 Ja põlgan tühja ilma murre.
 Oh walgusta mind allati!
 Ses walgus'es ma mõistan tehha,
 Mis Sinno pühha film woib nähha —
 Oh päite wi mind Sinnus'es!

Oh jõuaksin Sind pea näha,
Mo Tal, Sind kidad südda, su!
Mind peasta, wotta lahti tehha,
Ma iggatsen siit miina jo,
Mo wäsfind waim jo ammo otab,
So tullemisse wastu töttab,
Mind aita wiimselt wöidelda!
Sa tead, ma nõuan truiks jäda,
Dõb päwad õhfab minno südda:
Oh wi mind Omma jure pea!!

